

ЗАХИСТ ПРАВ НА ЕЛЕКТРОННІ НАВЧАЛЬНІ ПРОДУКТИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Борисова В. І.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Анотація. Розглянуто питання щодо захисту прав на електронні навчальні продукти.

Ключові слова: електронні навчальні комплекси, електронні навчальні продукти, авторське право, інтелектуальна діяльність.

Однією з основних проблем викладання права в сучасних умовах є впровадження в навчальний процес нових освітянських технологій, спрямованих на індивідуальне творче навчання, яке базується на пріоритетних напрямках наукових пошуків і відповідає потребам практики. Такий підхід стає ключовим фактором в інноваційних процесах вищої школи.

Складовою належного рівня підготовки спеціалістів у галузі права була і залишається навчально-методична робота вузу, головною метою якої в сучасних умовах є організація навчального процесу таким чином, щоб не тільки донести фундаментальні знання до студентів, а й навчити їх самостійно пізнавати право, розуміти закон і застосовувати його положення на практиці. Для цього необхідно, крім іншого, створити умови для вільного доступу студентів до інформаційної мережі Інтернет, а також розміщених в електронній мережі вузу електронних навчальних комплексів (комп'ютерних версій підручників та інших методичних матеріалів із дисциплін кафедр на електронних носіях (далі – електронні навчальні продукти).

У зв'язку з цим нагальним стає розроблення і запровадження механізму забезпечення охорони і захисту прав на електронні навчальні продукти,

створені авторськими колективами вузів, що пов'язано саме з специфічною формою їх фіксації. Це авторсько-правова проблема, оскільки електронні навчальні продукти слід відносити до об'єктів авторського права. Останні відповідають критеріям авторсько-правової охорони, а саме є результатом творчої діяльності, втілені у певну об'єктивну форму, відрізняються оригінальністю, здатні до відтворення та ін.

З огляду на те, що природа електронних комунікацій вимагає у процесі передачі даних каналами зв'язку їх копіювання та ознайомлення з ними, останнє також потребує при здійсненні цього процесу дотримання авторських прав. Таким чином, неправомірне використання електронних навчальних продуктів, розміщених в електронній мережі вузу, є порушенням авторських (немайнових та майнових) прав на ці об'єкти. Проте, чинне законодавство взагалі не акцентує уваги на існування таких об'єктів, що безумовно потребує його удасконалення в зазначеній частині.

Одразу ж виникає питання хто вважається автором (авторами) електронних навчальних продуктів, які слід відносити до так званих «службових» творів? Відповідно до чинного законодавства, а саме ст. 429 ЦК України, особисті немайнові права на електронний навчальний продукт належать працівникові, який його створив, а якщо мова йде про створення такого продукту авторським колективом – кільком особам спільно (ст. 428 ЦК України). До цих прав, які не залежать від майнових прав інтелектуальної власності, відносять право вимагати визнання свого авторства на певний продукт та протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні вказаного продукту або будь-якому іншому посяганню на твір, здатному зашкодити честі чи репутації автора. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якої працює працівник, тобто вузу.

Майнові права на електронні навчальні продукти належать працівникові (членам авторського колективу), який створив певний продукт,

та вузу спільно, якщо інше не встановлено договором¹. Таким чином, виключне право вчиняти або дозволяти іншим особам вчиняти певні дії, пов'язані з користуванням певним електронним продуктом, належить працівникові і вузу спільно, якщо інше не буде встановлено в договорі. До таких дій, як правило, відносять: відтворення твору; створення на основі твору похідних творів; розповсюдження твору шляхом продажу або відчуження в іншій спосіб; здачу в наймом чи у прокат, публічне виконання і публічне сповіщення твору та ін.

Враховуючи, що члени авторських колективів або одноосібний створювач електронних навчальних продуктів, належать до працівників творчої професії, вони можуть у подальшому продовжувати роботу над тією чи іншою проблемою, яка частково вже була висвітлена в електронному навчальному продукті. Отже, для того щоб не створювати ускладнень у випадках, коли майнові права згідно з укладеним договором належать працівникові і вузу спільно, вважаємо за доцільне передбачати в договорі умову, відповідно до якої за працівником (працівниками), який створив «службовий» твір», включаючи і електронний навчальний продукт, зберігалось б право на використання такого твору для подальших наукових розробок і досліджень, а також впровадження шляхом опублікування у наукових виданнях.

Наступне питання, яке потребує свого вирішення, це проблема оборотоздатності електронних навчальних продуктів. За загальним правилом, об'єкти цивільних прав, до яких відносять і електронні навчальні продукти як результати творчої, інтелектуальної діяльності, можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту або не обмежені в обороті (ч. 1 ст. 178 ЦК України).

¹ Одразу ж слід зазначити, що Закон України «Про авторське право і суміжні права» в цій частині так і не був приведений у відповідність до положень ЦК України.

Електронні навчальні продукти, які створюються для використання з особливою метою – навчання студентів, слід віднести до обмежених в обороті об'єктів. Це підтверджується тим, що на них не розповсюджується дія ст. 23 Закону України «Про авторське право і суміжні права», яка містить перелік випадків, що обмежують авторські права. Відповідно до цієї статті допускається вільне використання творів (без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право) у таких випадках: 1) відтворення уривків з опублікованих письмових творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті; 2) репрографічне відтворення навчальними закладами для аудиторних занять опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків з письмових творів з ілюстраціями або без них за умови, коли обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті чи відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру.

Таким чином, електронні навчальні продукти не належать до тих об'єктів, які можуть вільно відтворюватися з метою навчання.

Аннотация. Рассмотрены вопросы защиты прав на электронные учебные продукты.

Ключевые слова: электронные учебные комплексы, электронные учебные продукты, авторское право, интеллектуальная деятельность.

Annotation. The question about protection of electronic learning products.

Key words: electronic educational complexes, electronic educational products, copyright, intellectual activity.